

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ; Το ερώτημα αυτό έχει απασχολήσει –και εξακολουθεί να απασχολεί– τόσο ειδικούς όσο και μη ειδικούς, από την πρώτη εμφάνιση του ανθρώπου μέχρι σήμερα. Αναμφίβολα, ο άνθρωπος είναι κάτι περισσότερο από σάρκα και οστά, κάτι πέρα από τη μόρφωσή του, το επάγγελμά του, την κοινωνική του θέση, την εξωτερική του εμφάνιση, την οικογενειακή του κατάσταση και άλλα εξωτερικά γνωρίσματα. Τα χαρακτηριστικά αυτά αποτελούν επιμέρους όψεις του ανθρώπου, μέσα από τις οποίες εκδηλώνεται και προσδιορίζεται το σύνολο των στοιχείων που συγκροτούν την εσωτερική του δομή – την προσωπικότητα. Η προσωπικότητα εκφράζει τη βασική δομή ενός ανθρώπου, η οποία τον καθιστά μοναδικό και ανεπανάληπτο, με ιδιαίτερες πνευματικές και ψυχικές ικανότητες, ιδιότητες και δεξιότητες που συγκροτούν μια δυναμική ενότητα.

Αναμφίβολα, υπάρχουν κοινά χαρακτηριστικά που εντοπίζονται σε όλους τους ανθρώπους. Ταυτόχρονα, ορισμένες ιδιότητες εμφανίζονται μόνο σε συγκεκριμένα άτομα, ενώ υπάρχει πάντοτε ένα στοιχείο που διαφοροποιεί τον καθένα από όλους τους άλλους. Με άλλα λόγια, παρά τις ομοιότητες σε επιμέρους ή γενικές πτυχές, το σύνολο της προσωπικότητας κάθε ανθρώπου είναι μοναδικό και ανεπανάληπτο.

Η ψυχολογία της προσωπικότητας επιχειρεί να περιγράψει και να ερμηνεύσει τόσο τις ομοιότητες όσο και τις διαφορές μεταξύ των ατόμων. Για τον σκοπό αυτό έχουν αναπτυχθεί διάφορες θεωρίες, οι οποίες άλλοτε συγκρούονται και άλλοτε αλληλοσυμπληρώνονται, στηριγμένες σε διαφορετικές φιλοσοφικές προσεγγίσεις της ανθρώπινης φύσης.

Ο Freud αντιλαμβάνεται την προσωπικότητα ως ένα ενεργειακό σύστημα, που διαμορφώνεται μέσω της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης κατά την παιδική ηλικία και καθοδηγείται από τις ενορμήσεις – μια αυστηρά ντετερμινιστική προσέγγιση. Αντίθετα, ο Rogers θεωρεί ότι το άτομο διαθέτει μια έμφυτη τάση προς την αυτοπραγμάτωση, η οποία εκδηλώνεται όταν το περιβάλλον είναι υποστηρικτικό. Σε παρόμοιο ανθρωπιστικό πλαίσιο κινείται και ο Kelly, ο οποίος αντιμετωπίζει τον άνθρωπο ως έναν «επιστήμονα» που κατασκευάζει τη δική του πραγματικότητα και έχει τη δυνατότητα να επιφέρει ουσιαστικές αλλαγές στη ζωή του. Οι Allport, Cattell και Eysenck, μολονότι διαφοροποιούνται από τον Freud σε πολλά σημεία, διατηρούν μια ντετερμινιστική οπτική ως προς τον ρόλο των χαρακτηριστικών στην προσωπικότητα.

Ο Skinner, από την πλευρά του, αντιμετωπίζει τη συμπεριφορά ως αποτέλεσμα ενισχύσεων και περιβαλλοντικών ερεθισμάτων, προτείνοντας έναν περισσότερο μηχανιστι-

κό τρόπο μάθησης. Αντίθετα, οι Bandura και Mischel, μέσω της κοινωνικογνωστικής προσέγγισης, τονίζουν τη σημασία της μίμησης προτύπων και της αμοιβαίας αλληλεπίδρασης μεταξύ του ατόμου και του περιβάλλοντός του – θεωρώντας το άτομο όχι παθητικό δέκτη αλλά ενεργό συντελεστή διαμόρφωσης.

Στο πλαίσιο αυτό, οι νεότερες εξελίξεις αναδεικνύουν τη σημασία του πολιτισμού, των διαπροσωπικών σχέσεων και των κοινωνικών πλαισίων στην ανάπτυξη της προσωπικότητας. Η σύγχρονη έρευνα δείχνει ότι πρόσωπα και περιβάλλοντα δεν λειτουργούν ανεξάρτητα, αλλά αλληλεπιδρούν διαρκώς και δυναμικά. Πολιτισμικά δεδομένα, κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, διαπροσωπικές σχέσεις και κοινωνικές μεταβολές συνδιαμορφώνουν την εξέλιξη της προσωπικότητας.

Παράλληλα, έρευνες στα γονίδια, στον εγκέφαλο και στις βιολογικές βάσεις της προσωπικότητας στρέφουν την προσοχή στους βιολογικούς παράγοντες που την επηρεάζουν. Σύγχρονες μελέτες έχουν εντοπίσει νευρωνικά και βιοχημικά συστήματα που σχετίζονται με ατομικές διαφορές. Ωστόσο, η επίδραση του περιβάλλοντος δεν παραγνωρίζεται. Ακόμη και μονοζυγωτικοί δίδυμοι μπορεί να αναπτύξουν διαφορετική προσωπικότητα, εφόσον μεγαλώνουν σε διαφορετικά περιβάλλοντα. Συνεπώς, η προσωπικότητα προκύπτει από μια δυναμική αλληλεπίδραση βιολογικών και περιβαλλοντικών παραγόντων, γεφυρώνοντας τη θεωρητική απόσταση μεταξύ του ντετερμινισμού και της κοινωνικής επίδρασης.

Στο πλαίσιο αυτό, η σύγχρονη Ψυχολογία της Προσωπικότητας δεν περιορίζεται πλέον στην περιγραφική αποτύπωση χαρακτηριστικών, αλλά στρέφεται στη διαμόρφωση ερμηνευτικών μοντέλων με αυξημένη επεξηγηματική και προγνωστική ισχύ. Η πρόοδος της μεθοδολογίας, η ανάπτυξη σύνθετων στατιστικών τεχνικών και η αξιοποίηση διαχρονικών και διαπολιτισμικών ερευνών έχουν ενισχύσει σημαντικά την επιστημονική εγκυρότητα του πεδίου, επιτρέποντας τη συστηματική διερεύνηση τόσο της σταθερότητας όσο και της μεταβολής των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας στον χρόνο. Παράλληλα, η σύνδεση της βασικής έρευνας με την εφαρμοσμένη πρακτική καθιστά την ψυχολογία της προσωπικότητας ουσιώδη για την κλινική πράξη, την εκπαιδευτική διαδικασία, τον εργασιακό χώρο και την προαγωγή της ψυχικής υγείας.

Επιπροσθέτως, η έμφαση στη διεπιστημονικότητα αναδεικνύεται ως κεντρικός άξονας της σύγχρονης επιστημονικής συζήτησης. Η γόνιμη συνάντηση της ψυχολογίας με τη νευροεπιστήμη, τη γενετική, την κοινωνιολογία, την ανθρωπολογία και τη φιλοσοφία επιτρέπει μια πολυεπίπεδη κατανόηση της ανθρώπινης φύσης. Υπό αυτό το πρίσμα, η προσωπικότητα δεν νοείται ως στατικό άθροισμα ιδιοτήτων, αλλά ως ένα δυναμικό σύστημα που οργανώνεται, μετασχηματίζεται και αναπροσαρμόζεται σε συνεχή αλληλεπίδραση με το βιολογικό υπόστρωμα και το κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον. Η ολιστική αυτή θεώρηση δεν αναιρεί τις επιμέρους θεωρητικές συμβολές· αντιθέτως, τις εντάσσει σε ένα ευρύτερο πλαίσιο σύνθεσης και κριτικού αναστοχασμού.

Εύλογα τίθεται το ερώτημα: Ποια θεωρία είναι ορθή και ποια εσφαλμένη; Το ζητούμενο, ωστόσο, δεν είναι η απόλυτη ή σχετική εγκυρότητα μιας θεωρητικής προσέγγισης, αλλά η αναγνώριση της αξίας κάθε διαφορετικής θεωρητικής οπτικής. Οφείλουμε να γνωρίζουμε τις ποικίλες προσεγγίσεις προτού επιχειρήσουμε την αξιολόγηση των δυνατοτή-

των και των ορίων της καθεμίας. Βασικό κριτήριο αξιολόγησης θα πρέπει να αποτελεί ο βαθμός στον οποίο κάθε θεωρία συμβάλλει –περισσότερο ή λιγότερο– στην κατανόηση, την ερμηνεία και την πρόβλεψη της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Το ζήτημα αυτό ανακαλεί μια γνωστή ινδική παραβολή. Έξι τυφλοί σοφοί προσπαθούν να αναγνωρίσουν έναν ελέφαντα ψηλαφώντας τον. Ο πρώτος αγγίζει το ελεφαντόδοντο και τον παρομοιάζει με ακόντιο· ο δεύτερος πιάνει τα πλευρά και λέει πως μοιάζει με τοίχο· ο τρίτος ψηλαφεί το πόδι και τον συγκρίνει με δέντρο· ο τέταρτος θεωρεί την προβοσκίδα φίδι· ο πέμπτος, αγγίζοντας το αφτί, τον χαρακτηρίζει βεντάλια· και ο έκτος, ψηλαφώντας την ουρά, τον παρομοιάζει με σχοινί. Καθένας, βασιζόμενος σε ένα μεμονωμένο στοιχείο, είχε εν μέρει δίκιο· κανείς όμως δεν είχε τη συνολική εικόνα.

Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι και οι θεωρητικοί της προσωπικότητας λειτουργούν με παρόμοιο τρόπο, επικεντρώνοντας την προσοχή τους σε επιμέρους πτυχές του ανθρώπου. Ίσως ξεετάζουν την προσωπικότητα όπως συχνά παρατηρούμε ένα πρόσωπο: άλλοι γοητεύονται από τα μάτια, άλλοι από τη μύτη ή τα χείλη.

Οι παραπάνω παραλληλισμοί, αν και αποτελούν σχηματικές ή υπεραπλουστευμένες αποτυπώσεις, αναδεικνύουν ένα υπαρκτό πρόβλημα στην επιστημονική έρευνα: την τάση αποσπασματικής προσέγγισης σύνθετων φαινομένων. Ακόμη και αν οι τυφλοί σοφοί κατέληγαν σε συμφωνία ως προς την εξωτερική μορφή του ελέφαντα, το αποτέλεσμα θα παρέμενε ένα απλό περίγραμμα. Η πλήρης κατανόηση απαιτεί ενδελεχή και πολυεπίπεδη μελέτη.

Κατά τον ίδιο τρόπο, η μελέτη της ανθρώπινης προσωπικότητας είναι ένα σύνθετο και απαιτητικό εγχείρημα, αφού το υποκείμενο και το αντικείμενο της μελέτης ταυτίζονται – είναι και στις δύο περιπτώσεις ο άνθρωπος. Ο ερευνητής, ως μέλος του κοινωνικοπολιτισμικού του περιβάλλοντος και υπό την επίδραση της εποχής του, διαμορφώνει θεωρητικά σχήματα που αποσκοπούν στην κατανόηση, την περιγραφή –και ενίοτε θεραπεία– των φαινομένων που παρατηρεί. Συνεπώς, το κοινωνικό πλαίσιο επηρεάζει καθοριστικά τόσο τα ερευνητικά ενδιαφέροντα όσο και την ερμηνευτική σκοπιά του θεωρητικού.

Η τρίτη στα ελληνικά έκδοση του έργου *Θεωρίες προσωπικότητας: Έρευνα και εφαρμογές των Cernone και Perzin* παραμένει προσηλωμένη στους αρχικούς του στόχους, ενώ ενσωματώνει πλήρως τις σύγχρονες εξελίξεις στον τομέα της ψυχολογίας της προσωπικότητας.

Η νέα έκδοση διατηρεί ακέραιο το περιεχόμενο της προηγούμενης, εμπλουτίζοντάς το με νέα επιστημονικά δεδομένα, όπως η συμβολή της νευροεπιστήμης στην κατανόηση της προσωπικότητας. Ιδιαίτερη σημασία έχουν τρία νέα χαρακτηριστικά:

- *Σπονδυλωτή διάρθρωση*: Ευέλικτη παρουσίαση των θεωριών, προσαρμόσιμη στις ανάγκες και τους στόχους των φοιτητών.
- *Διευρυμένη ενσωμάτωση πολιτισμικών και βιολογικών παραμέτρων*: Εστίαση στη δυναμική αλληλεπίδραση πολιτισμικών και βιολογικών επιρροών, με έννοιες όπως η επιγενετική και η πολιτισμική εξελικτική ψυχολογία.
- *Εμπλουτισμένο διδακτικό υλικό*: Προσομοιώσεις περιπτώσεων με αφηγήσεις και ερωτήσεις που ενθαρρύνουν βιωματική μάθηση.

Η παρούσα έκδοση διακρίνεται για τη σαφήνεια, την ακαδημαϊκή πληρότητα και την επιστημονική της εγκυρότητα. Οι συγγραφείς παρουσιάζουν με σαφή και περιεκτικό τρόπο τη θεωρία, την έρευνα, την αξιολόγηση και την εφαρμογή των κυριότερων θεωριών προσωπικότητας. Καθίσταται φανερό ότι κάθε θεωρία θεμελιώνεται σε διαφορετικά επιστημολογικά πρότυπα και προσφέρει μια επιλεκτική, αλλά πολύτιμη οπτική της ανθρώπινης προσωπικότητας. Με αυτή τη λογική, οι θεωρίες λειτουργούν ως κομμάτια ενός πολύπλοκου παζλ, το οποίο συνθέτει την ευρύτερη εικόνα του ανθρώπου.

Το έργο αυτό συγκαταλέγεται ανάμεσα στα εγκυρότερα διεθνή εγχειρίδια στον τομέα της ψυχολογίας της προσωπικότητας, με συνεχή παρουσία από το 1970 και μεταφράσεις σε πολλές γλώσσες. Στο ελληνικό ακαδημαϊκό περιβάλλον, αποτελεί βασικό σύγγραμμα σε προπτυχιακά και μεταπτυχιακά προγράμματα, συμβάλλοντας ουσιαστικά στη διδασκαλία και κατανόηση του αντικειμένου.

Σε μια εποχή κατά την οποία η ψυχολογική εκπαίδευση καλείται να ανταποκριθεί σε νέες επιστημονικές, τεχνολογικές και κοινωνικές προκλήσεις, το βιβλίο αυτό παρέχει ένα πλήρες, αξιόπιστο και σύγχρονο εργαλείο σε φοιτητές, ερευνητές και επαγγελματίες. Η ενσωμάτωση νέων προσεγγίσεων, η διαθεματική οπτική και η έμφαση στην κριτική σκέψη το καθιστούν πολύτιμο βοήθημα για την ανάπτυξη της επιστημονικής και της κλινικής σκέψης.

Θερμές ευχαριστίες οφείλουμε στη μεταφράστρια του παρόντος βιβλίου, κυρία Χριστίνα Κασσεσιάν, για την εξαιρετική και αφοσιωμένη εργασία της. Η μετάφρασή της διακρίνεται για την επιστημονική πληρότητα, τη γλωσσική ακρίβεια και τη σαφή απόδοση εννοιών υψηλής πολυπλοκότητας. Με επιμονή στη λεπτομέρεια και προσήλωσή στην εννοιολογική συνέπεια, κατόρθωσε να μεταφέρει το ύφος και το πνεύμα του πρωτοτύπου με αξιοθαύμαστο τρόπο. Η αναζήτηση και αξιοποίηση συμπληρωματικών πηγών, καθώς και η σταθερή διάθεση για διάλογο και εμβάθυνση συνέβαλαν στη διαμόρφωση μιας συνεργασίας υψηλού επιπέδου – άμεσης, ευγενούς, γόνιμης και, τελικά, δημιουργικής. Της εκφράζουμε τις θερμές μας ευχαριστίες και τα ειλικρινή μας συγχαρητήρια για τη συμβολή της στην επιτυχία του εγχειρήματος.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω (ΑΜ) την ιδιαίτερη ευγνωμοσύνη μου στον Γιώργο Δαρδανό, ο οποίος ήδη από το 1998 στήριζε με θέρμη την πρότασή μου για τη μετάφραση στη γλώσσα μας ενός από τα θεμελιώδη έργα της σχετικής διεθνούς βιβλιογραφίας. Με διορατικότητα και αφοσίωση, υποστήριξε έμπρακτα την έκδοσή του, συμβάλλοντας καθοριστικά στην καλλιέργεια ενός ουσιαστικού διαλόγου στο ελληνικό επιστημονικό και ακαδημαϊκό πεδίο. Εξίσου θερμές ευχαριστίες απευθύνουμε στον Κώστα Δαρδανό, ο οποίος συνεχίζει με συνέπεια και ενθουσιασμό να στηρίζει την έκδοση των νεότερων επανεκδόσεων, διατηρώντας σταθερά το υψηλό επίπεδο ποιότητας και επιστημονικής εγκυρότητας που χαρακτηρίζει τον εκδοτικό οίκο. Η μακρόχρονη εμπιστοσύνη και υποστήριξή τους τιμά και ενδυναμώνει κάθε δημιουργική προσπάθεια.

Ανδρέας Μπρούζος
Καθηγητής
Διευθυντής Εργαστηρίου
Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας,
Συμβουλευτικής και Έρευνας
Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Πήλιος-Δημήτρης Σταύρου
Επίκουρος Καθηγητής
Κλινικής Ψυχολογίας ΕΚΠΑ
Διευθυντής Εργαστηρίου
Ψυχολογικής Συμβουλευτικής Φοιτητών

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ του βιβλίου *Θεωρίες προσωπικότητας: Έρευνα και εφαρμογές* ξεκίνησε με τη δυσάρεστη είδηση του θανάτου του καθηγητή Lawrence A. Pervin. Όταν, πριν από πολλές δεκαετίες, ο καθηγητής Pervin εξέδωσε αυτό το εγχειρίδιο, είχε συλλάβει μια πρωτοποριακή ιδέα, η οποία εξακολουθεί να αποτελεί τον κινητήριό μοχλό του: προς όφελος του φοιτητή, να ενσωματώσει στο ίδιο εγχειρίδιο τη θεωρία της προσωπικότητας, την έρευνα για την προσωπικότητα και κλινικά παραδείγματα. Το όνομα του καθηγητή Pervin διατηρείται και σε αυτή την έκδοση, γιατί το πνευματικό του αποτύπωμα εξακολουθεί να είναι ευδιάκριτο σε κάθε σελίδα.

Η παρούσα έκδοση ξεκινά με περαιτέρω δυσάρεστα νέα: τον θάνατο των δύο σημαντικότερων θεωρητικών της προσωπικότητας του 20ού αιώνα, οι οποίοι βρίσκονταν εν ζωή κατά την προηγούμενη έκδοση: των κοινωνικογνωστικών θεωρητικών Albert Bandura (ο οποίος απεβίωσε τον Ιούλιο του 2021) και Walter Mischel (ο οποίος απεβίωσε τον Σεπτέμβριο του 2018). Η επιρροή του Bandura είναι ανυπέρβλητη. Όπως σημειώνεται στο κυρίως κείμενο, στις πρώτες δεκαετίες του 21ου αιώνα, ήταν ο εν ζωή συγγραφέας με τις περισσότερες βιβλιογραφικές αναφορές, όχι μόνο στον τομέα της ψυχολογίας, αλλά και των κοινωνικών επιστημών συνολικά. Επιπλέον, υπήρξε μέντοράς μου κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών – μια ανεκτίμητης αξίας εμπειρία, η οποία διαμόρφωσε τη μετέπειτα σταδιοδρομία μου. Ο Walter Mischel ήταν ένας θρυλικός ερευνητής, θεωρητικός και οξυδερκής επικριτής των παραδοσιακών αντιλήψεων στην ψυχολογία της προσωπικότητας – και για εμένα προσωπικά, πηγή έμπνευσης και φίλος. Το προπτυχιακό εγχειρίδιό του με εισήγαγε στον τομέα. Το ανεξάρτητο μεταπτυχιακό μάθημά του για την προσωπικότητα αποτέλεσε το αποκορύφωμα των μεταπτυχιακών μου χρόνων. Η προθυμία του για συνεργασία στο *Advances in Personality Science* (2002) και σε άλλα συναφή εγχειρήματα με τίμησε ιδιαίτερα. Χάρη στον Walter, η όλη διαδικασία υπήρξε ταυτόχρονα εξαιρετικά ευχάριστη.

Προς τους διδάσκοντες

Έχει περάσει πάνω από μισό αιώνα από την πρώτη ξενόγλωσση έκδοση του παρόντος εγχειριδίου. Το πεδίο έχει αναπτυχθεί σημαντικά κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου και το βιβλίο έχει αλλάξει, ώστε να συμβαδίζει με τις εξελίξεις. Προτού επισημάνουμε τις αλλαγές που εισάγονται σε αυτή την έκδοση, θα αναφέρουμε τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά, τα οποία παραμένουν αναλλοίωτα.

Οι στόχοι παραμένουν ίδιοι

Οι βασικοί στόχοι του εγχειριδίου παραμένουν οι ίδιοι με εκείνους που είχε καθορίσει ο Larry Pervin, όταν συνέτασσε την πρώτη έκδοση:

1. *Παρουσίαση του κεντρικού θεωρητικού πλαισίου του πεδίου.* Οι κεντρικές θεωρητικές προσεγγίσεις του πεδίου αναλύονται διεξοδικά. Ορισμένα εγχειρίδια καλύπτουν πολυάριθμες θεωρίες, συμπεριλαμβανομένων και δευτερεύουσας σημασίας προσεγγίσεων, που έχουν ελάχιστη συνάφεια με το σύγχρονο επιστημονικό πεδίο. Αυτή η στρατηγική έχει ένα τίμημα: όταν εξετάζονται πολλές θεωρίες, είναι πιθανό οι σημαντικότερες από αυτές να μην καλυφθούν επαρκώς. Εμείς αποπειρόμεθα να προσφέρουμε ενδεδειγμένη κάλυψη καθεμιάς από τις κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις του πεδίου. Να σημειωθεί ότι με τον όρο «προσεγγίσεις» εννοούμε πώς καλύπτουμε όχι μόνο το έργο των κλασικών θεωρητικών (π.χ. των Freud, Rogers κ.λπ.), αλλά και θεωρητικές και εμπειρικές εξελίξεις που οφείλονται σε άλλους ερευνητές, οι οποίοι ενστερνίζονται τις γενικές προσεγγίσεις που ανέπτυξαν αρχικά οι συγκεκριμένοι θεωρητικοί.
2. *Ισορροπία.* Επιδιώκουμε να παρουσιάσουμε τις θεωρίες της προσωπικότητας με έναν ισορροπημένο και αμερόληπτο τρόπο. Κάθε θεωρία της προσωπικότητας που εξετάζεται στο παρόν εγχειρίδιο έχει μοναδικά πλεονεκτήματα, τα οποία στοχεύουμε να μεταδώσουμε στον φοιτητή. Όταν μια θεωρία επιδέχεται κριτική ανάλυση, *δείχνουμε* στους φοιτητές τα εμπειρικά ευρήματα ή το εννοιολογικό σημείο της κριτικής ωθώντας τους να εμπλακούν ενεργά με τη διαδικασία της κριτικής σκέψης, ώστε να διαπιστώσουν οι ίδιοι τις επιπτώσεις της υπό εξέταση θεωρίας.
3. *Σύνθεση θεωρίας και έρευνας.* Το παρόν αποτελεί εγχειρίδιο της θεωρίας και της έρευνας της προσωπικότητας. Παρουσιάζουμε στους φοιτητές πώς η θεωρία και η έρευνα αλληλοτροφοδοτούνται. Αξιολογούμε τις θεωρίες υπό το πρίσμα εμπειρικών δεδομένων – συμπεριλαμβανομένων, κριτικά, δεδομένων όχι μόνο της ψυχολογίας της προσωπικότητας καθαυτήν, αλλά και των επιστημών της ψυχολογίας στο σύνολό της.
4. *Σύνθεση του υλικού της μελέτης περιπτώσεων και της θεωρίας.* Εξ ανάγκης, η θεωρία και η έρευνα εν γένει καταπιάνονται με αφηρημένες αρχές παρά με συγκεκριμένα άτομα. Το υλικό της μελέτης περιπτώσεων που παρουσιάζεται σε όλη την

έκταση του εγχειριδίου (και αλλού· βλ. παρακάτω στο «Συμπληρωματικό υλικό») γεφυρώνει το χάσμα ανάμεσα στο γενικό και το συγκεκριμένο. Παρακολουθούμε μια συγκεκριμένη περίπτωση σε όλη την έκταση του βιβλίου, ώστε να δείξουμε πώς οι εναλλακτικές θεωρίες προσφέρουν διαφορετικές πληροφορίες για το ίδιο άτομο. Επιπλέον, η προσθήκη του υλικού της μελέτης περιπτώσεων επιτρέπει στους φοιτητές με ενδιαφέρον για την κλινική ψυχολογία να συνδέσουν την επιστήμη της προσωπικότητας με την κλινική πράξη.

5. *Ενθάρρυνση των φοιτητών να συγκρίνουν τις θεωρίες.* Η παρουσίαση των θεωριών γίνεται με συνέπεια. Παρουσιάζουμε τον τρόπο με τον οποίο καθεμιά από αυτές τις θεωρίες επεξεργάζεται τις δομές της προσωπικότητας, τις διεργασίες (δυναμικές), την ανάπτυξη, αλλά και τις κλινικές εφαρμογές της. Αυτή η συνέπεια προσφέρει στους φοιτητές μια σταθερή βάση, ώστε να αναπτύξουν τις απαραίτητες για την κριτική σκέψη δεξιότητες της ανάλυσης και της αξιολόγησης των θεωριών της προσωπικότητας – κάτι που, με τη σειρά του, τους καθιστά ικανούς να συγκρίνουν με ουσιαστικό τρόπο τις θεωρίες μεταξύ τους.
6. *Παρουσίαση της πολυπλοκότητας με απλό τρόπο.* Το εγχειρίδιο δεν αποφεύγει τις πολυπλοκότητες του πεδίου: τις θεωρητικές αποχρώσεις, τις αμφισημίες ως προς την ερμηνεία των αποτελεσμάτων, ακόμα και τις «μετα-θεωρητικές» ανησυχίες, που αφορούν τη μέτρηση, την οντολογία και την επιστημονική επεξήγηση. Όσον αφορά την έρευνα, το εγχειρίδιο παρουσιάζει σύγχρονες εξελίξεις, ακόμα και αν κάτι τέτοιο απαιτεί την ενημέρωση των φοιτητών σχετικά με ερευνητικές μεθόδους συναφών πεδίων (π.χ. των νευροεπιστημών, της γενετικής, της μοριακής επιγενετικής ή της πολιτισμικής ψυχολογίας). Εντούτοις, σε όλη την έκταση του εγχειριδίου, επιδιώκουμε να διατηρήσουμε ένα ύφος προσιτό και οικείο. Συχνά το κείμενο απευθύνεται ευθέως στους αναγνώστες και αξιοποιεί τις διαισθητικές αντιλήψεις τους όσον αφορά τις δυναμικές της προσωπικότητας και τις ατομικές διαφορές.

Διατήρηση περιεχομένου

Όσοι είστε εξοικειωμένοι με το περιεχόμενο της προηγούμενης έκδοσης, μην ανησυχείτε: παραμένει και σε αυτή την έκδοση. Έχει προστεθεί αρκετό υλικό στη μετάβαση από τη μία στην άλλη έκδοση, παρ' όλα αυτά δεν έχει απαλειφθεί καμία σημαντική θεωρία, ερευνητικό πρόγραμμα ή ενότητα κάποιου κεφαλαίου. Αυτό περιλαμβάνει χαρακτηριστικά τα οποία εισήχθησαν στο εγχειρίδιο σχετικά πρόσφατα, όπως η κάλυψη της έρευνας του εγκεφάλου που αναφέρεται στις θεωρίες της προσωπικότητας και η παρουσίαση των «Σύγχρονων εξελίξεων στη θεωρία της προσωπικότητας».

Προσθήκες στην παρούσα έκδοση

Αρκετές ενότητες του βιβλίου *Θεωρίες προσωπικότητας: Έρευνα και εφαρμογές* περιέχουν νέο υλικό: νέα ερευνητικά ευρήματα, νέες θεωρητικές συζητήσεις και, στο Κεφάλαιο 2, νέα κάλυψη των μεθόδων συλλογής δεδομένων στην επιστήμη της προσωπικότητας. Ωστόσο, τρία νέα χαρακτηριστικά είναι ιδιαίτερης σημασίας, επομένως τα σημειώνουμε παρακάτω.

Σπονδυλωτή δομή. Μια σοφή συνάδελφος μου εξήγησε ότι υπάρχουν περισσότερες από μία σειρές, με τις οποίες οι θεωρίες της προσωπικότητας μπορούν να παρουσιαστούν με ωφέλιμο τρόπο στους φοιτητές. Και ενθάρρυνε μια σπονδυλωτή παρουσίαση των θεωριών, που θα επέτρεπε στους διδάσκοντες να επιλέξουν τη σειρά που προτιμούν. Οπότε, εδώ την έχουμε. Τα κεφάλαια που παρουσιάζουν τις έξι βασικές θεωρίες—ψυχοδυναμική, φαινομενολογική, των χαρακτηριστικών, του συμπεριφορισμού, των προσωπικών εννοιολογικών κατασκευών και κοινωνικογνωστική—πλέον παρουσιάζονται σπονδυλωτά. Έχουν διαμορφωθεί με τέτοιο τρόπο που να μπορεί κανείς να τα κατανείμει με οποιαδήποτε σειρά. Εάν διδάσκετε αυτό το μάθημα, μπορείτε με βεβαιότητα να διαπιστώσετε τα πλεονεκτήματα της μίας έναντι της άλλης σειράς. Η παραδοσιακή ιστορική σειρά—«Ο Freud προηγείται»—επιτρέπει στους φοιτητές να κατανοήσουν πώς οι μεταγενέστερες έρευνες στηρίχθηκαν ποικιλοτρόπως στις διαπιστώσεις της ψυχοδυναμικής θεωρίας ή τις απέρριψαν ανταποκρινόμενες στις εμφανείς ανεπάρκειες. Μια λιγότερο παραδοσιακή σειρά, η οποία στηρίζεται στις σύγχρονες εξελίξεις—που καλύπτει, για παράδειγμα, πρώτα την κοινωνικογνωστική θεωρία, η οποία έχει αναπτυχθεί πιο πρόσφατα—, εκθέτει γρήγορα τον φοιτητή στις αντιλήψεις που είναι ευρέως αποδεκτές στη σύγχρονη επιστήμη της προσωπικότητας (π.χ. την αξία μιας συστημικής προσέγγισης, την ανάγκη να εστιάσουμε την προσοχή μας σε πολιτισμικούς παράγοντες που διαμορφώνουν τις δυναμικές της προσωπικότητας). Οι μεταγενέστερες θεωρίες μπορούν να παρουσιαστούν στη συνέχεια για να διασαφηνίσουν φαινόμενα τα οποία δεν αντιμετωπίζονται πλήρως από τις απόψεις που παρουσιάζονται στην αρχή.

Πιο συγκεκριμένα, αυτή η μετάβαση στη σπονδυλωτή δομή επιτεύχθηκε σε μεγάλο βαθμό χάρη στην αναδιάταξη του υλικού. Το Κεφάλαιο 15, «Αξιολόγηση της θεωρίας και της έρευνας της προσωπικότητας», πλέον φιλοξενεί μια εκτεταμένη ανάλυση του τρόπου με τον οποίο σχετίζονται μεταξύ τους οι θεωρίες της προσωπικότητας. Ως αποτέλεσμα αυτής της μετάβασης στη σπονδυλωτή δομή, το εγχειρίδιο πλέον αποτελείται από τρία μέρη. Το Α΄ Μέρος εισάγει τους αναγνώστες στο πεδίο και τις ερευνητικές μεθόδους του. Το Β΄ Μέρος παρουσιάζει τις θεωρίες της προσωπικότητας. Το Γ΄ Μέρος περιλαμβάνει το Κεφάλαιο 15, καθώς και δύο ακόμα κεφάλαια, τα θέματα των οποίων μας οδηγούν στη δεύτερη μεγάλη αναθεώρηση της παρούσας έκδοσης: την κάλυψη του πολιτισμού και της βιολογίας.

Ενισχυμένη κάλυψη του πολιτισμού και της βιολογίας. Τα τελευταία είκοσι πέντε χρόνια η επιστήμη της ψυχολογίας έχει παρουσιάσει σημαντική πρόοδο σε δύο ευρύτερους τομείς μελέτης, οι οποίοι αρχικά μπορεί να μοιάζουν ανταγωνιστικοί, όμως στην πραγματικότητα συμβαδίζουν: (1) οι πολιτισμικές και (2) οι βιολογικές βάσεις της ψυχολογικής ανάπτυξης και λειτουργίας. Η κάλυψη αυτών των θεμάτων στην παρούσα έκδοση είναι νέα ως προς τέσσερις πτυχές. Πρώτον, όπως συμβαίνει σε όλα τα υπόλοιπα κεφάλαια, η κάλυψη είναι επικαιροποιημένη ώστε να εξετάζει νέα ευρήματα σε θέματα που είχαν καλυφθεί προηγουμένως. Δεύτερον, η κάλυψη της προσωπικότητας και του πολιτισμού εισάγει τον αναγνώστη σε νέα θέματα· ως εκ τούτου, η κάλυψη του πολιτισμού έχει διευρυνθεί σημαντικά. Ένα σημαντικό νέο θέμα είναι ότι οι *κοινωνικές πρακτικές* μπορούν να δημιουργήσουν παραλλαγές της ψυχολογικής λειτουργίας στο πλαίσιο ενός δεδομένου πολιτισμού. Τρίτον, η κάλυψη των βιολογικών βάσεων έχει επίσης επεκταθεί, μέσω της εισαγωγής νέων θεμάτων. Δύο από αυτά –η επιγενετική και η πολιτισμική εξελικτική ψυχολογία– είναι ιδιαίτερης σημασίας, γιατί αποσυνθέτουν την παραδοσιακή διάκριση μεταξύ «φύσης» και «ανατροφής»: όπως αναγνωρίζεται ευρέως σήμερα, οι βιολογικές και περιβαλλοντικές επιρροές είναι αλληλεξαρτώμενες. Αυτή η αλληλεξάρτηση αποτελεί εν μέρει το κίνητρο για την επικαιροποίηση της παρούσας έκδοσης ως προς την κάλυψη αυτών των τομέων: τα κεφάλαια έχουν μετατοπιστεί. Τα κεφάλαια που αναφέρονται στις πολιτισμικές και βιολογικές βάσεις της προσωπικότητας πλέον βρίσκονται το ένα πίσω από το άλλο, ως Κεφάλαια 13 και 14. Ως εκ τούτου, οι φοιτητές μπορούν να διαπιστώσουν με ευκολία την αλληλεξάρτηση μεταξύ πολιτισμού και βιολογίας και είναι σε θέση να αναστοχαστούν τις επιπτώσεις της σε όλο το εύρος των θεωριών της προσωπικότητας.

Συμπληρώματα – Συμπεριλαμβάνονται νέες προσομοιώσεις περιπτώσεων. Όπως συνέβη και σε πρόσφατες εκδόσεις του εγχειριδίου, η παρούσα έκδοση ωφελείται από το συμπληρωματικό υλικό, το οποίο έχει συγγράψει η καθηγήτρια Tracy L. Caldwell του Δομινικανού Πανεπιστημίου. Αυτό το ανά κεφάλαιο υλικό είναι εξαιρετικά εκτεταμένο: περιλήψεις κεφαλαίων, διδακτικά μέσα, powerpoints, κουίζ και «Ερωτήσεις για σκέψη και συζήτηση», που εμβαθύνουν την κατανόηση των φοιτητών για τις θεωρίες της προσωπικότητας, τις ιστορικές καταβολές τους, τα σχετικά πλεονεκτήματα και τους περιορισμούς τους, αλλά και τη σχέση τους με την καθημερινή ζωή. Το υλικό στο σύνολό του είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα Instructor Book Companion Site (www.wiley.com/go/cervone/personality15e) σε μορφή αρχείου, που είναι συμβατή με τα συνηθέστερα συστήματα διαχείρισης μάθησης.

Εξαιρετικό γεγονός για την παρούσα έκδοση είναι, επίσης, το ότι η Δρ Caldwell έχει δημιουργήσει ένα εντελώς νέο χαρακτηριστικό: μια συλλογή με «Προσομοιώσεις περιπτώσεων» ανά κεφάλαιο. Το υλικό περιπτώσεων αποτελεί μέρος αυτού του εγχειριδίου από τότε που ο καθηγητής Pervin το συνέταξε προ δεκαετιών· η Περίπτωση του Τζιμ, ενός υπαρκτού θεραπευόμενου, έχει καταδείξει στους φοιτητές τις συνέπειες των

εναλλακτικών θεωριών της προσωπικότητας στην κλινική αξιολόγηση και τη θεραπευτική αλλαγή. Παρ' όλα αυτά, ακόμα και αυτό το ξεχωριστό, πολύτιμο υλικό των περιπτώσεων ήταν περιορισμένο. Αναπόφευκτα, οποιαδήποτε περίπτωση μπορεί να παρουσιάσει μόνο ένα περιορισμένο εύρος ατομικών ιδιοτήτων και επιπτώσεων της θεωρίας της προσωπικότητας. Ως εκ τούτου, οι νέες «Προσομοιώσεις περιπτώσεων» αποτελούν ένα σημαντικό βήμα προόδου για το εγχειρίδιο *Θεωρίες προσωπικότητας: Έρευνα και εφαρμογές*.

Κάθε περίπτωση αποτελεί μια ιστορία που περιγράφει τις εμπειρίες δύο ή περισσότερων ατόμων. Ασχολούμενοι με τις αφηγήσεις και τις συνοδευτικές ερωτήσεις, οι φοιτητές βιώνουν τις πρακτικές συνέπειες των θεωρητικών αρχών που αναπτύσσονται στο εγχειρίδιο. Οι περιπτώσεις έχουν σχεδιαστεί με συστηματικό τρόπο, ώστε να επισημάνουν τις κεντρικές ιδέες κάθε θεωρίας. Με αυτόν τον τρόπο, εξυπηρετούν τον διττό σκοπό της εμβάθυνσης της σκέψης των φοιτητών, αλλά και της εστίασης της προσοχής τους στις έννοιες του εγχειριδίου που έχουν τη μεγαλύτερη σημασία.

Όσον αφορά τις θεωρίες που αναπτύσσονται σε δύο κεφάλαια, οι χαρακτήρες των περιπτώσεων παραμένουν οι ίδιοι σε όλα τα κεφάλαια. Με αυτόν τον τρόπο οι φοιτητές λαμβάνουν μια σταθερή και σε βάθος απεικόνιση στην πράξη των αρχών της κάθε θεωρίας. Επιπλέον, οι χαρακτήρες των προσομοιώσεων περιπτώσεων έχουν κοινωνικοδημογραφική ποικιλότητα, κάτι που αντιμετωπίζει το περιορισμένο περιεχόμενο των περιπτώσεων που παρουσίαζε προηγουμένως το εγχειρίδιο.

Κάθε περίπτωση συνοδεύεται από δύο δέσμες ερωτήσεων. Η μία, που μπορεί να παρουσιαστεί στους φοιτητές προτού διαβάσουν το συγκεκριμένο κεφάλαιο, τους προτρέπει να αναλογιστούν θέματα τα οποία θα εξεταστούν στη θεωρία και την έρευνα αυτού του κεφαλαίου. Η δεύτερη βασίζεται στη γνώση που έχουν οι φοιτητές σχετικά με το υλικό του κεφαλαίου. Αυτές οι ερωτήσεις ποικίλλουν ως προς την πολυπλοκότητά τους και έτσι εμβαθύνουν σταδιακά την κατανόηση και την κριτική σκέψη των φοιτητών σχετικά με τη συγκεκριμένη θεωρία της προσωπικότητας.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ το προσωπικό του Τμήματος Ψυχολογίας του εκδοτικού οίκου John Wiley and Sons για τη συνεχή υποστήριξή τους. Εκτιμώ ιδιαίτερα τον εξαιρετικό επαγγελματισμό του Glenn Wilson και της Judy Howarth.

Ευχαριστώ τον καθηγητή Walter D. Scott του Πολιτειακού Πανεπιστημίου της Ουάσιγκτον, που μου παραχώρησε την άδεια να συμπεριλάβω τη μελέτη περίπτωσης η οποία εμφανίζεται στο Κεφάλαιο 13. Ο Δρ Scott ήταν ο θεραπευτής της περίπτωσης, τα εργαλεία αξιολόγησης και η έκθεση της οποίας προετοιμάστηκαν συνεργατικά από τον ίδιο και τον υποφαινόμενο.

Νιώθω απεριόριστη ευγνωμοσύνη για την καθηγήτρια Tracy L. Caldwell του Δομινικανού Πανεπιστημίου. Η Δρ Caldwell συνέγραψε τα «Συμπληρώματα» του εγχει-

ριδίου, συμπεριλαμβανομένων των νέων «Προσομοιώσεων περιπτώσεων» (όπως προαναφέρθηκε), παρείχε ανεκτίμητη ανατροφοδότηση σχετικά με το ουσιαστικό περιεχόμενο του κειμένου (ειδικά όσον αφορά τις προσθήκες στο Κεφάλαιο 15), ήταν η «σοφή συνάδελφος» που πρότεινε τη νέα σπονδυλωτή μορφή του εγχειριδίου (βλ. παραπάνω), ήταν η «συνάδελφος που πρότεινε» τη μεταφορά με την εργαλειοθήκη που συνοδεύει αυτό το βιβλίο (βλ. Κεφάλαια 1 και 15), ήταν η... Πλέον, έχω χάσει τον λογαριασμό. Ο αναγνώστης μπορεί να υποθέσει με βεβαιότητα ότι κάθε φορά που γίνεται αναφορά στη δημιουργική πρόταση κάποιου σοφού συναδέλφου, πρόκειται για τη Δρα Caldwell.

Daniel Cervone

Καθηγητής Ψυχολογίας,
Πανεπιστήμιο του Ιλινόις, Σικάγο

Θεωρία της προσωπικότητας:

Από την παρατήρηση στην επιστημονική εξήγηση

1

.....

Ερωτήματα που θα απαντηθούν σε αυτό το κεφάλαιο

Ορισμός της προσωπικότητας

Τρεις στόχοι του ψυχολόγου της προσωπικότητας

Επιστημονικά τεκμηριωμένες απαντήσεις στα ερωτήματα για τα άτομα: Κατανόηση της δομής, της διεργασίας, της ανάπτυξης και της θεραπευτικής αλλαγής

Σημαντικά ζητήματα στη θεωρία της προσωπικότητας

Αξιολόγηση των θεωριών της προσωπικότητας

Θεωρίες της προσωπικότητας: Εισαγωγή

Βασικές έννοιες

Ανασκόπηση

.....

Πυρήνας του κεφαλαίου

Μερικές φορές γίνομαι εγωίστρια, ωστόσο, πιστεύω ότι αυτό συμβαίνει στην προσπάθειά μου να είμαι τέλεια. Τέλεια, με την έννοια ότι θέλω να είμαι άριστη φοιτήτρια, καλή μητέρα, στοργική σύζυγος, άριστη υπάλληλος, υποστηρικτική φίλη. Ο σύντροφός μου θεωρεί ότι, ορισμένες φορές, προσπαθώ υπερβολικά να γίνω «Μητέρα Τερέζα» – όχι πως αυτό είναι κακό. Αλλά κάποιες φορές τρελαίνομαι. Έζησα μια σκληρή παιδική και ενήλικη ζωή· ως εκ τούτου, πιστεύω ότι προσπαθώ να επανορθώσω για όλες τις κακές στιγμές. Θέλω να είμαι παραγωγική και καλή – να κάνω τη διαφορά στον κόσμο μου.

Είμαι πραγματικά απaráδεκτη. Είμαι αρκετά έξυπνη, ώστε να τα καταφέρνω στο πανεπιστήμιο και να σπουδάζω γενετική, αλλά δεν έχω ιδέα πότε πρέπει να σταματήσω να μιλάω. Συχνά είμαι πολύ προσβλητική και χρησιμοποιώ τραχιά γλώσσα, παρότι τις περισσότερες φορές

είμαι ντροπαλή και μιλάω με ελάχιστους ανθρώπους. Κάποτε είμαι σαρκαστική, σκληρή και πομπώδης. Παρ' όλα αυτά, μου έχουν πει ότι είμαι ευγενική και γλυκιά: ίσως είναι αλήθεια, αλλά μόνο με όσους θεωρώ ότι αξίζει να μιλάω με κάποια συχνότητα. Μου αρέσουν πολύ οι διαφωνίες και, λίγο-πολύ, διαφωνώ για πλάκα.

Οι άλλοι πάντα με περιέγραφαν ως κυνική ή/και ακέραιη. Θα περιέγραφα τον εαυτό μου ως περιέργη, φιλοσοφημένη και με αίσθημα δικαιοσύνης. Επιζητώ διακαώς την οργάνωση, όμως το δωμάτιό μου είναι το πιο ακατάστατο που έχω δει στη ζωή μου... σαν το δωμάτιο ενός βρέφους. Είμαι εσωστρεφής, όμως δεν καταλήγω σε πολλά συμπεράσματα για τον εαυτό μου. Μοιάζω να είμαι παθητική και ήρεμη – αλλά απλώς είμαι πολύ κουρασμένη για να ξεσηκωθώ.

Αυτό το άτομο είναι ντροπαλό μερικές φορές. Έχει την τάση να ανοίγεται σε ορισμένους ανθρώπους. Ποτέ δεν γνωρίζει κανείς αν είναι χαρούμενη ή λυπημένη. Δεν δείχνει ποτέ τα πραγματικά της αισθήματα, και όποτε το κάνει, είναι πολύ δύσκολο για εκείνη. Πράγματι, βίωσε μια τραυματική εμπειρία η οποία την ανάγκασε να κλειστεί στον εαυτό της – κάτι που φαίνεται να την εμποδίζει να δείξει τον πραγματικό της εαυτό. Είναι αστεία, όντως διασκεδάζει και είναι καλή παρέα, όμως κάποιες φορές είναι δύσκολο να γνωρίζει κανείς εάν περνάει πραγματικά καλά. Είναι ιδιαίτερα αγαπητή και πάρα πολύ δοτική ως άνθρωπος, ωστόσο δεν της αρέσει η «σοβαρότητα».

Αυτές οι σκιαγραφήσεις γράφτηκαν από ανθρώπους όπως εσείς: φοιτητές οι οποίοι ξεκινούσαν ένα μάθημα στην ψυχολογία της προσωπικότητας. Όταν διδάσκω αυτό το μάθημα, από την πρώτη ημέρα, ζητώ από τους φοιτητές μου να περιγράψουν την προσωπικότητά τους, καθώς και την προσωπικότητα κάποιου φίλου τους. Δύο πράγματα συμβαίνουν. Πρώτον, οι φοιτητές απαντούν με ευκολία στην ερώτηση: όταν τους ζητείται να «περιγράψουν την προσωπικότητά τους», σπάνια απαντούν «Δεν ξέρω πώς να το κάνω αυτό. Είναι μόλις η πρώτη μέρα στο μάθημα της προσωπικότητας». Δεύτερον, όπως παρατηρείτε εδώ, συχνά οι απαντήσεις τους είναι λεπτομερείς, περίπλοκες και διορατικές – σε τέτοιο βαθμό, που κανείς μπαίνει στον πειρασμό να ρωτήσει: Μήπως η τάξη είναι γεμάτη με θεωρητικούς της προσωπικότητας;

Υπό μία έννοια, είναι. Όλοι είμαστε θεωρητικοί της προσωπικότητας. Ρωτάμε για τον εαυτό μας και τους άλλους: «Γιατί είμαι τόσο ντροπαλός;» «Γιατί οι γονείς μου είναι τόσο παράξενοι;» «Είμαι τόσο ντροπαλός επειδή οι γονείς μου είναι τόσο παράξενοι;». Ακόμα και προτού παρακολουθήσουμε κάποιο μάθημα για την προσωπικότητα, επινοούμε απαντήσεις που είναι σύνθετες και, συχνά, ακριβείς. Ήδη έχετε σχημα-

τίσει αντιλήψεις για την προσωπικότητα και τις θέτετε σε εφαρμογή για να κατανοήσετε τα γεγονότα της ημέρας σας, να προβλέψετε τα γεγονότα της επόμενης ημέρας και να βοηθήσετε τον εαυτό σας και τους φίλους σας να διαχειριστούν τις αγωνίες και τις προκλήσεις της ζωής.

«Όμως», μπορεί να αναρωτηθείτε, «εάν ήδη γνωρίζω τόσα πολλά για την προσωπικότητα, τι θα μάθω σε αυτό το μάθημα; Με άλλα λόγια, τι κάνει ο επαγγελματίας ψυχολόγος της προσωπικότητας που δεν το κάνω εγώ;» Αυτό το κεφάλαιο απαντά στη συγκεκριμένη ερώτηση παρουσιάζοντας τους επιστημονικούς στόχους και τις μεθόδους των ψυχολόγων που μελετούν την προσωπικότητα.

Ερωτήματα που θα απαντηθούν σε αυτό το κεφάλαιο

1. Πώς διαφέρουν οι επιστημονικές θεωρίες της προσωπικότητας από τις προσωπικές αντιλήψεις που αναπτύσσετε για τα άτομα στην καθημερινή σας ζωή;
2. Γιατί υπάρχουν πολλαπλές θεωρίες της προσωπικότητας και ποιες είναι οι βασικές διαφορές τους;
3. Τι επιδιώκουν να επιτύχουν οι ψυχολόγοι της προσωπικότητας; Με άλλα λόγια, ποιες πτυχές των ατόμων και των ατομικών διαφορών προσπαθούν να κατανοήσουν, και ποιοι παράγοντες είναι τόσο σημαντικοί ώστε να πρέπει να εξετάζονται από οποιαδήποτε θεωρία της προσωπικότητας;

Γιατί να μελετήσει κανείς την προσωπικότητα; Ένας τρόπος για να απαντήσουμε σε αυτό το ερώτημα είναι να συγκρίνουμε την ύλη του μαθήματος της ψυχολογίας της προσωπικότητας με εκείνη των άλλων μαθημάτων ψυχολογίας. Αναλογιστείτε το τυπικό μάθημα εισαγωγής στην ψυχολογία. Ορισμένες φορές, οι φοιτητές απογοητεύονται από το περιεχόμενό του. Το μάθημα δεν φαίνεται να αφορά ολοκληρωμένους και ακέραιους ανθρώπους – άτομα με φίλους, οικογένεια, ρόλους, ευθύνες, φόβους και ελπίδες, στόχους και όνειρα. Αντίθετα, ο φοιτητής μαθαίνει ορισμένες πτυχές των ανθρώπων (π.χ. για το οπτικό σύστημα, το αυτόνομο νευρικό σύστημα, τη μακροπρόθεσμη μνήμη) και μεμονωμένες δραστηριότητες των ανθρώπων (μάθηση, επίλυση προβλημάτων, λήψη αποφάσεων κ.λπ.). «Σε ποιο σημείο της ψυχολογίας», θα μπορούσε να αναρωτηθεί κανείς εύλογα, «μαθαίνουμε για τον άνθρωπο ως ακέραιη οντότητα;»

Η απάντηση βρίσκεται εδώ, στην ψυχολογία της προσωπικότητας. Οι θεωρητικοί της προσωπικότητας αντιμετωπίζουν το άτομο ως όλον. Προσπαθούν να κατανοήσουν πώς οι διαφορετικές πτυχές της ψυχολογικής ζωής των ανθρώπων σχετίζονται τόσο μεταξύ τους όσο και με την κοινωνία και το πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο ζουν (Magnusson, 2012). Επομένως, ένας λόγος για τον οποίο χρειάζεται κανείς να μελετήσει την ψυχολογία της προσωπικότητας είναι ότι ασχολείται

με το πιο πολύπλοκο και ενδιαφέρον θέμα της ψυχολογίας: το ολοκληρωμένο, συνεκτικό, μοναδικό άτομο ως ενιαία οντότητα.

Ένα από αυτά τα άτομα είστε και εσείς. Αυτό το εγχειρίδιο δεν έχει σχεδιαστεί πρωτίστως για να προωθήσει την προσωπική εξερεύνηση. Πρόκειται για ένα βιβλίο που παρουσιάζει τη θεωρία και την έρευνα σε ένα μακροχρόνιο επιστημονικό πεδίο. Παρ' όλα αυτά, ελάχιστοι είναι οι αναγνώστες που δεν θα εντοπίσουν έστω ελάχιστες «πτυχές του εαυτού» παρατηρώντας τα πορτρέτα της προσωπικότητας, τα οποία προσφέρει αυτό το πεδίο. Σας ενθαρρύνουμε να σκεφτείτε κριτικά τις θεωρίες της προσωπικότητας. Ένας τρόπος για να το κάνετε είναι να σχετίσετε τις αντιλήψεις τους με τις προσωπικές εμπειρίες σας.

Για όλους εσάς που έχετε πρακτικό τρόπο σκέψης, ένας ακόμα λόγος για να μελετήσετε την προσωπικότητα είναι ο εξής. Το συγκεκριμένο επιστημονικό πεδίο έχει δημιουργήσει μια σημαντική βιομηχανία. Οι επιχειρήσεις ξοδεύουν περισσότερα από δύο δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως για τεστ που έχουν σχεδιαστεί να αξιολογούν την προσωπικότητα των υποψήφιων εργαζομένων, των υπαλλήλων και των καταναλωτών (Forbes, 2020). Επιπλέον, οι κλινικοί ψυχολόγοι χρησιμοποιούν την αξιολόγηση της προσωπικότητας με σκοπό να κατανοήσουν καλύτερα τους πελάτες τους (Archer & Smith, 2014). Οι σχολικοί σύμβουλοι αξιολογούν την προσωπικότητα των μαθητών ως οδηγό για τις επαγγελματικές τους επιλογές (Turner et al., 2008). Παρά την εκτεταμένη χρήση τους, τα τεστ προσωπικότητας που έχουν χρησιμοποιηθεί με μεγαλύτερη συχνότητα έχουν επίσης υποστεί εκτεταμένη κριτική (Hardy, 2020). Ένα μάθημα στη θεωρία και την έρευνα της προσωπικότητας σας προσφέρει γνώση, η οποία θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στη βελτίωση των τεστ προσωπικότητας και να σας επιτρέψει να συμμετέχετε στις εφαρμογές της επιστήμης της προσωπικότητας.

Τέλος, ένας σημαντικός λόγος για να μάθει κανείς για τις θεωρίες της προσωπικότητας είναι ο αντίκτυπος που έχουν στον ευρύτερο πνευματικό κόσμο. Οι θεωρίες της προσωπικότητας δεν έχουν επηρεάσει μόνο την επιστημονική ψυχολογία. Έχουν διαποτίσει ευρύτερα την κοινωνία. Για την ακρίβεια, ο δικός σας τρόπος σκέψης για τα άτομα έχει πιθανότατα επηρεαστεί από τις ιδέες που αναλύονται σε αυτό το βιβλίο. Έχετε πει ποτέ πως κάποιος έχει μεγάλο «Εγώ»; Έχετε αποκαλέσει «εσωστρεφή» κάποιον φίλο; Αναρωτηθήκατε εάν ένα γλωσσικό ολίσθημα αποκαλύπτει κάτι σχετικά με τα κρυφά κίνητρα του ομιλητή; Εάν ναι, τότε χρησιμοποιήσατε όρους και έννοιες που προέρχονται από θεωρίες της προσωπικότητας.

Ακολουθούν τρεις ενδείξεις της επιρροής που ασκεί η ψυχολογία της προσωπικότητας:

- Στο τέλος του 20ού αιώνα, οι μελετητές (Haggbloom et al., 2002) προσδιόρισαν τους επιστημονικούς ψυχολόγους του 20ού αιώνα με τη μεγαλύτερη επιρροή. Ποιοι συμπεριλήφθηκαν σε αυτόν τον κατάλογο; Στις πρώτες 25 θέσεις,

στην *πλειονότητά* τους ήταν ερευνητές οι οποίοι συνεισέφεραν στην ψυχολογία της προσωπικότητας.

- Το τέλος του αιώνα ήταν ταυτόχρονα και το τέλος της χιλιετίας. Ένα τηλεοπτικό δίκτυο διεξήγαγε δημοσκόπηση μεταξύ ιστορικών και άλλων ειδικών, με σκοπό να προσδιορίσει τους εκατό ανθρώπους –οποιασδήποτε ιδιότητας– που άσκησαν τη μεγαλύτερη επιρροή τα τελευταία χίλια χρόνια. Ο μοναδικός ψυχολόγος που συμπεριλήφθηκε στον κατάλογο –και με ευκολία κατέλαβε τη 12η θέση– ήταν ένας θεωρητικός της προσωπικότητας: ο θεωρητικός της ψυχοδυναμικής προσέγγισης Sigmund Freud (A & E's Biography: 100 Most Influential People of the Millennium, <https://wmich.edu/mus-gened/mus150/biography100.html>).
- Το 2007, μια στατιστική ανάλυση κατέδειξε τους συγγραφείς με τη μεγαλύτερη επίδραση στους τομείς των ανθρωπιστικών ή κοινωνικών επιστημών –τομείς που δεν συμπεριλαμβάνουν μόνο την ψυχολογία, αλλά και την πολιτική επιστήμη, τη φιλοσοφία, τη γλωσσολογία, την κριτική λογοτεχνίας, την κοινωνιολογία και τις πολιτισμικές σπουδές. Ο μόνος εν ζωή (τότε) συγγραφέας με τις περισσότερες βιβλιογραφικές αναφορές ήταν ένας θεωρητικός της προσωπικότητας: ο θεωρητικός της κοινωνικογνωστικής προσέγγισης Albert Bandura (<https://www.timeshighereducation.com/news/most-cited-authors-of-books-in-the-humanities-2007/405956.article>).

Εδώ, στη θεωρία και την έρευνα της προσωπικότητας, θα βρείτε τις ιδέες με τη μεγαλύτερη επιρροή στην ιστορία των επιστημών της ψυχολογίας.

Ορισμός της προσωπικότητας

Η ψυχολογία της προσωπικότητας ασχολείται με τις δυνάμεις των ενδοατομικών λειτουργιών και τη συνοχή και τη θεματική ενότητα της ζωής του εκάστοτε ατόμου.

Block(1993, σ. xiii)

Ας ξεκινήσουμε τη μελέτη της προσωπικότητας με τον κλασικό τρόπο των εγχειριδίων: ορίζοντας τη βασική έννοια. Τι είναι η «προσωπικότητα»;

Ενδεχομένως να αντιτίθεστε στην ανάγκη για επίσημο ορισμό: «Όλοι ήδη γνωρίζουν τι είναι η “προσωπικότητα”». Ειλικρινά, αυτή θα ήταν μια λογική ένσταση· πράγματι, *έχετε* μια διαισθητική κατανόηση της «προσωπικότητας», η οποία πιθανώς συνάδει με τον τρόπο που κατανοούν την έννοια οι ψυχολόγοι. Παρ’ όλα αυτά, ένας επίσημος ορισμός είναι χρήσιμος, γιατί –όπως συχνά συμβαίνει με τις λέξεις– κάθε άνθρωπος χρησιμοποιεί τη λέξη «προσωπικότητα» με διαφορετικό τρόπο. Οι διαφορές ενδέχεται να προκαλέσουν σύγχυση, τόσο σε ένα εισαγωγικό μάθημα όσο και στον επαγγελματικό τομέα (βλ. Boag, 2011· Cervone,

Jie Zhao / Getty Images

Η λέξη «προσωπικότητα» –και η λέξη «πρόσωπο»– προέρχεται από τη λατινική λέξη *persona*, η οποία κάποτε αναφερόταν στα προσωπεία που φορούσαν οι ηθοποιοί στο ρωμαϊκό θέατρο (Marshall, 1950). Τα προσωπεία εξυπηρετούν έναν ενδιαφέροντα διπλό σκοπό. Τονίζουν τις προσωπικές ιδιότητες ενός χαρακτήρα και, ως εκ τούτου, τις καθιστούν σαφείς στους άλλους. Όμως, ταυτόχρονα, κρύβουν από τους άλλους τις πραγματικές ιδιότητες του ατόμου που φέρει το προσωπείο. Παρότι η προέλευση της λέξης ανάγεται στην αρχαία Ρώμη, οι άνθρωποι χρησιμοποιούν προσωπεία σε όλους τους πολιτισμούς του κόσμου (Young-Laughlin & Laughlin, 1988). Στη φωτογραφία απεικονίζεται άτομο που παρευρίσκεται στον ετήσιο εορτασμό των γενεθλίων του Βούδα, ο οποίος λαμβάνει χώρα στο Κανγκντίνγκ της κομητείας του Γκάντζι, στην Αυτόνομη Περιφέρεια του Θιβέτ στη δυτική Κίνα.

2005). Επομένως, ας εξετάσουμε ορισμένους τρόπους με τους οποίους χρησιμοποιείται η λέξη «προσωπικότητα». Έπειτα, θα προβούμε σε έναν τυπικό ορισμό της έννοιας.

Ένα συνηθισμένο παράδειγμα είναι ότι μπορεί να πει κανείς πως «Ο Κέβιν Χαρτ έχει προσωπικότητα» ή πως «Ο καθηγητής μου της ψυχολογίας δεν έχει καθόλου προσωπικότητα». Σε αυτές τις περιπτώσεις, η προσωπικότητα είναι ταυτόσημη με τα «χαρίσματα». Οι ψυχολόγοι δεν χρησιμοποιούν τη λέξη με αυτόν τον τρόπο· το βιβλίο αυτό δεν ασχολείται σε καμία περίπτωση με το θέμα «Χαρίσματα: Θεωρία και έρευνα».

Οι επαγγελματίες ψυχολόγοι χρησιμοποιούν τη λέξη «προσωπικότητα» με δύο τρόπους. Συγκεκριμένα, προτείνουν δύο τύπους μεταβλητών της προσωπικό-

τητας· δηλαδή δύο τύπους εννοιών, βάσει των οποίων μπορεί κανείς να κατανοήσει τους ανθρώπους και πώς διαφέρουν μεταξύ τους.

- 1. Διαθέσεις.** Μία κατηγορία μεταβλητών είναι οι *διαθέσεις της προσωπικότητας*. Γενικά, στις επιστήμες, οι διαθέσεις αποτελούν περιγραφές· οι όροι των μεταβλητών περιγράφουν τις τάσεις ενός ατόμου ή ενός αντικειμένου. Ένα γυάλινο βάζο έχει την τάση να σπάσει, εάν σκοντάψετε πάνω του. Το «εύθραστο» είναι ένας όρος που περιγράφει αυτή την τάση. Ορισμένα είδη χελώνας έχουν την τάση να ζουν πολλά χρόνια. Η «μακροβιότητα» περιγράφει αυτή την τάση (οι χελώνες παρουσιάζουν «υψηλά ποσοστά μακροβιότητας» σε σχέση με αρκετά άλλα είδη του ζωικού βασιλείου). Στη μελέτη της προσωπικότητας, οι ψυχολόγοι προσπαθούν να εντοπίσουν τις διαθέσεις της προσωπικότητας που περιγράφουν καλύτερα τα άτομα και τους βασικούς τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι διαφέρουν μεταξύ τους.

Βέβαια, οι άνθρωποι έχουν αρκετές τάσεις: να κοιμούνται όταν νιώθουν κουρασμένοι, να τρώνε όταν νιώθουν πείνα, να πλήττουν όταν διαβάζουν ένα βιβλίο. Ποιες από αυτές θεωρούνται διαθέσεις της προσωπικότητας; Μπορείτε να το διαπιστώσετε από μόνοι σας. Αναλογιστείτε πώς χρησιμοποιείτε τη λέξη «προσωπικότητα» και γρήγορα θα συνειδητοποιήσετε ότι τη χρησιμοποιείτε για να περιγράψετε ψυχολογικά χαρακτηριστικά που φέρουν δύο ποιότητες. Οι τάσεις της «προσωπικότητας» είναι (α) *διαρκείς* και (β) *διακριτικές*.

- ♦ Με τον όρο «διαρκείς» εννοούμε ότι τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας είναι τουλάχιστον σε κάποιον βαθμό σταθερά στον χρόνο και τον χώρο. Αν κάποια μέρα συμπεριφερθείτε λίγο παράξενα –ίσως γιατί νιώθετε άγχος για κάτι–, κατά πάσα πιθανότητα δεν θα λέγατε ότι «η προσωπικότητά σας άλλαξε» εκείνη τη μέρα. Χρησιμοποιείτε τη λέξη «προσωπικότητα» για να περιγράψετε χαρακτηριστικά που διαρκούν για μεγάλα χρονικά διαστήματα: μήνες, χρόνια, ίσως και για ολόκληρη τη ζωή σας.
- ♦ Με τον όρο «διακριτικές» εννοούμε ότι τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας διαφοροποιούν τους ανθρώπους μεταξύ τους. Εάν σας ζητούσα να περιγράψετε την προσωπικότητά σας, δεν θα λέγατε «Έχω την τάση να νιώθω θλίψη όταν συμβαίνουν άσχημα πράγματα, αλλά χαρά όταν συμβαίνουν καλά πράγματα». Όλοι νιώθουν θλίψη/χαρά όταν συμβαίνουν άσχημα/καλά πράγματα. Αυτές οι τάσεις δεν είναι διακριτικές. Αλλά αν κάποιος –όπως συμβαίνει σε ένα από τα εισαγωγικά μας σκιαγραφήματα– είναι «ντροπαλός τις περισσότερες φορές... κάποιες φορές σαρκαστικός, σκληρός και πομπώδης... ωστόσο καλός και γλυκός με όσους θεωρεί ότι αξίζει να μιλάει», τότε αυτό είναι διακριτικό, επομένως, αποτελεί μια (μάλλον πολύπλοκη) διάθεση της προσωπικότητας.

2. **Τα ψυχολογικά συστήματα της νοητικής ζωής.** Ένα δεύτερο σύνολο εννοιών αναφέρεται στην εσωτερική νοητική ζωή. Οι ψυχολόγοι της προσωπικότητας μελετούν τις αντιλήψεις, τα συναισθήματα και τα κίνητρα που συνιστούν τη νοητική ζωή του ατόμου. Οι συγκρούσεις μεταξύ διαφορετικών επιθυμιών· οι μνήμες, που αναδύονται στον νου και σας γεμίζουν με συναισθήματα· τα συναισθήματα, που παρεμβαίνουν στην ικανότητά σας να σκεφτείτε· οι μακροχρόνιοι στόχοι, που καθιστούν σημαντικές τις, κατά τα άλλα, τετριμμένες εργασίες· η αυτοαμφισβήτηση, που υπονομεύει την προσπάθεια επίτευξης αυτών των στόχων – αυτά και άλλα είναι τα χαρακτηριστικά της νοητικής ζωής, στα οποία στοχεύουν οι ψυχολόγοι της προσωπικότητας.

Ένας τεχνικός όρος –που χρησιμοποιείται στο παραπάνω απόσπασμα από τον ψυχολόγο της προσωπικότητας Jack Block– ο οποίος περιγράφει αυτόν τον επιστημονικό στόχο είναι η «ενδοατομική λειτουργία». Η ψυχολογία της προσωπικότητας δεν ασχολείται μόνο με τις διαφορές ανάμεσα στα άτομα ή τις ενδοατομικές διαφορές. Οι ψυχολόγοι της προσωπικότητας κατά κύριο λόγο ενδιαφέρονται για την αλληλεπίδραση των σκέψεων και των συναισθημάτων που συμβαίνει μέσα στον νου ή, αλλιώς, η ενδοατομική νοητική λειτουργία.

Πολλοί κλάδοι της ψυχολογίας μελετούν τη νοητική ζωή. Επομένως, τι καθιστά την ψυχολογία της προσωπικότητας μοναδική; Ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα είναι το ενδιαφέρον του πεδίου για τον τρόπο με τον οποίο οι πολλαπλές πτυχές της νοητικής ζωής συνδέονται μεταξύ τους ή παρουσιάζουν «συναχοή» (Cervone & Shoda, 1999· Fajkowska, 2022). Συγκρίνετε αυτό με τα πρωταρχικά ενδιαφέροντα άλλων κλάδων της ψυχολογίας. Ένας γνωστικός ψυχολόγος ενδέχεται να μελετήσει τη μνήμη. Ένας κοινωνικός ψυχολόγος, την αυτοαντίληψη. Ένας εκπαιδευτικός ψυχολόγος ίσως ασχοληθεί με τις τάσεις τελειομανίας στο σχολείο. Όμως ο ψυχολόγος της προσωπικότητας ενδιαφέρεται για το πώς όλα αυτά τα χαρακτηριστικά συστήματα συνδέονται μεταξύ τους στη ζωή ενός ατόμου. Μόλις παρατηρήσατε μια τέτοια συναχοή της προσωπικότητας στο απόσπασμα που προαναφέραμε· η μνήμη του ατόμου (αναμνήσεις μιας δύσκολης ζωής) συνδεόταν με την αυτοαντίληψή της (το ότι είναι ένας παραγωγικός άνθρωπος, που κάνει τη διαφορά στον κόσμο) η οποία, με τη σειρά της, εξηγούσε την τελειομανία της («προσπαθώ να είμαι τέλεια»).

Μια χρήσιμη έννοια για να περιγράψουμε αυτές τις συνδέσεις είναι το «σύστημα». **Σύστημα** αποτελεί οποιαδήποτε συνδεδεμένη σειρά αλληλεπιδρώντων μερών τα οποία συνθέτουν ένα σύνολο (Eidelson, 1997· Leach & Bou Zeineddine, 2021). Στα συστήματα, τα διάφορα μέρη αλληλεπιδρούν και το σύστημα μπορεί να γίνει κατανοητό μόνο εάν ληφθούν υπόψη τα μέρη και οι αλληλεπιδράσεις τους. Αυτή η αφηρημένη ιδέα μπορεί να επεξηγηθεί με απλά παραδείγματα. Το πρώτο παράδειγμα δεν αποτελεί σύστημα: Δύο μέρη